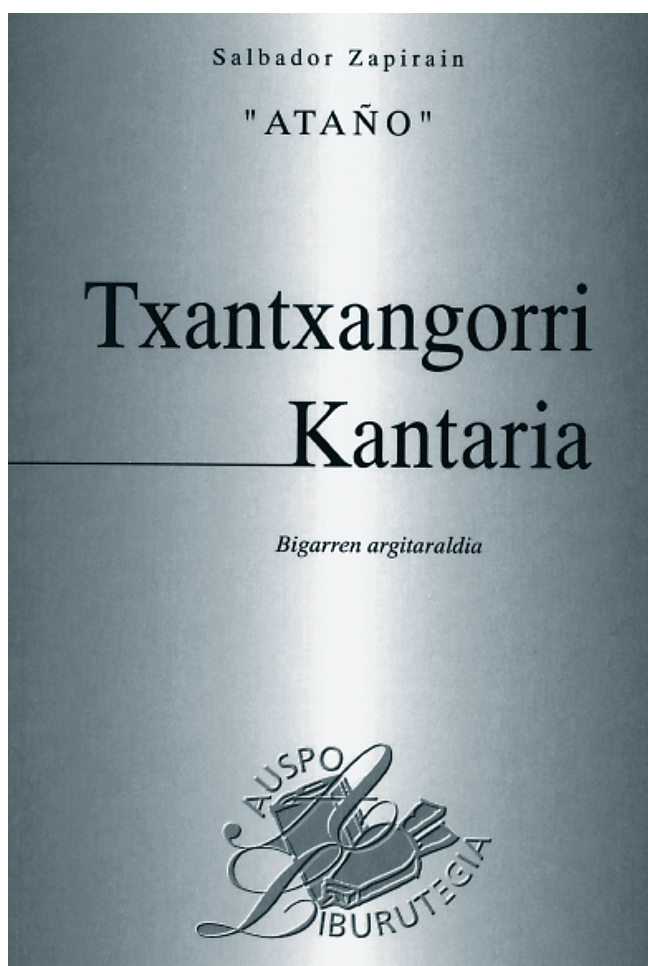

SALBADOR ZAPIRAIN "ATAÑO" ERREENTERIARRA

Juan San Martin

Erreenteriko Bordazar baserrian sortua zen Salvador Zapiain Ezeiza, ber idazkietan "Ataño" bezala hain ezaguna genuen idazlea. Bere azken urteak igaro dituen Hondarribian hila da, 87 urte zituela, 2000. urteko urtarilaren 2an.

Joxe bere aita eta osaba Juan Kruz bertsolariak zituen eta, berak ere, bere lehen ekintzak bertsolari gisa eman zituen. Hala ere, berandu baina oso kementsu hasi zen euskaraz hizlaur idazten eta etenik gabe jarraitu du heriotzera arte. Bere lan batzuk oraindik argitaratu gabeak daude.

Gaztetxo zelarik sartu zen Saturraranen eta Gasteizko seminarioan jarraituz apezgai. Han ezagutu zituen Maneul Lekuona eta Jose Miel Barandiaran irakasteak. Baina Filosofia ikasketen bigarren urtean utzi zuen seminarioa.

Zortzi anai zituen eta 1936an gerra-zibila hasi zelarik, bi anai gudariekin joan zirelako edo, Bordazar baserriko famili guzia atxilotu zuten. Lehenik San Markosen eta gero Ondarretan egon zen Ataño. Han ezagutu zituen bere lehen ezbeharrak, abertzaleak zirelako bi anai fusilatu

zituztenean, eta bera ere noiz hilgo zuten zai. Gero Iruñeko, San Kristobalen jarraitu behar izan zuen, eta bertatik ihes egitea gertatu zenean ere heriotzatik hurbil ikusi zuen bere burua. Zenbait urte presondegian egin ondotik itzuli zen baserrira.

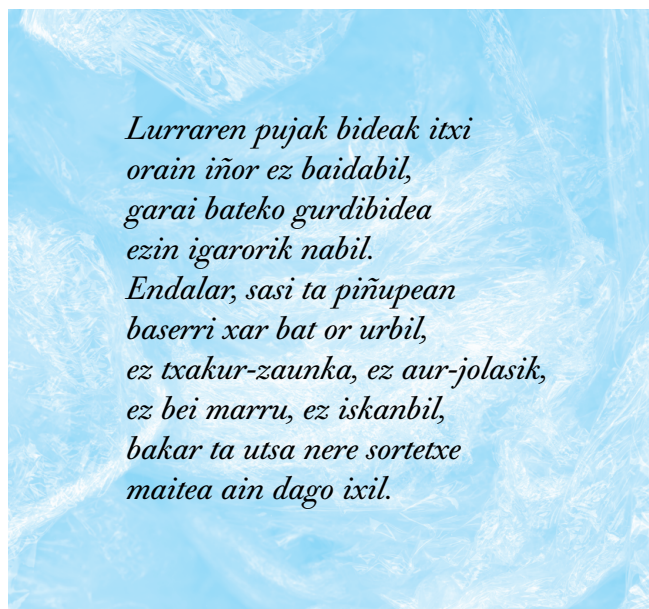
Ez zuen inorentzat gorrotorik eta handi laster, gogozko zuen fede zintzoari jarraituz, Kaputxinoen ordena hautatu zuen eta Donostian, Lekarotzen eta Hondarribiko komentuetan, lego mailan, oso apal emango zuen bere bizitza eredugarria.

Hautzaro eta gaztaroko oroitzapenetan bere aitaren berriak ere idatzi zituen *Txantxangorri kantaria* (1979) deritzan liburuan eta ondotik zetorren *Txori* (1981), hitzaurrean Antonio Zabalak zioen bezala, "*Txori* esaten zioten mutil gazte baten gertaerak eta ibillerak eskeintzen dizkigu. Gai ori nundik duan, lenego atalean ederki adierazten digu: txikitan su ondoan entzuna omen du, garai artan euskal sukaldeetan olako asko kontatzen zan eta".

Gero, presondegiko urte ilun bezain tristeetan oinarriturik *Espetxeko negarrak* (1984) eta *Zigorpean* (1985). Bi liburu hauen erresenak eskaini nituen *Egan* aldizkarian, 1986ko 3-4 zenbakiaren 210-213. orrialdeetan. Han nioen bezala: "Ataño", liburu hauen egilea, maleziarik gabeko gizona nonbait, eta esperientzia izugarriak bizitzera iritsi zena. Heriotzara kondenaturik. Berak zioenez: "... utziak izan ginalako, al zutenen partetik. Nai zutenak, berriz, ezin zitezken". Gauero atea noiz joko, patiora atera eta paretaren kontra afusillatuak izateko. Gauero, hots berdina: "*Está usted liberado, prepárese*", esaldi maltzurra entzuteko beldurrez; gezurrezko dei horren ondorena baitzen heriotza. Sineskaitz zaio hiltzaileak katolikoak izatea, eta salatzailea auzoa edo ahaidekoa: "*Homo homini lupus* esan zuenak, bazekien, nik orain arte ez bezala, gizonen griñaren berri. Neri ere ederki erakutsi zidatek orain". Eta horrela joango zen iluisoak galduz. Zeren, berak aitortzen duenez: "Beren sasoirik onenean, ogei ta zortzi eta ogeita bederlatzi urterekin, joan itun erru gabeko nere bi anaiak", Bigarren liburu horregatik nioen: Gerrateko kronika gisa idatzi direnetan, berrogei urtetan, alde batekoak baizik ez dute izan zerbait idazteko aukera eta diktaduraz bukatzean ongi zela bestaldekoegandik ere kontatzeko bizi direnek zerbait esatea. Eta hau izan da Atañoen bete beharra.

Han zen, San Kristobalen, 1938ko maiatzaren 22ko ihesa gertatu zenean. Kapitulu hori du bizienetakoa. Hori eta horren ondorioz datozen eraso eta ihesaren biharamuna. Ihesaren ondotik, afusilamentuez gainera neurri gogorak hartu zituzten. Hortaz zerbait bagenekien, han ziren zenbaiti ahoz entzuna. Oroitzen naiz, besteak beste, Fernando Zuloaga eibartar medikua (Inazio pintorearen iloba) han preso zelarik bere ofizioa

nolabait betetzen zuela preso eta eri zirenen alde. Hala ere, zeldan zituen liburu guziak kendu zizkiotela. Bat baizik ezin omen zen eduki eta hauta zezala esan ziotenean, berak, eskuartean beharrezko zitzaion *Consultorio médico*-ren bi tomoak autatu eta bat bakarrik eman: “*Cuando lea el primero ya le daremos el segundo*” esanaz. Halakoak ziren beren ustez zibilizazioa zekartenak. Ongi zioen Ataño: “Militar aien joera, jolasean dabil-tzan umetxo batzueran uan. Zoritxarrez, umekeri gaixtoa.”

Handik Orduñako presondegira aldatu zuten “Ataño”. Libertatean jartzeak etorri ziren garaian ere politikak dira bere kontraerak, gailego bakar soil hura atera zenekoa adibidez, hainbeste denbora kartzelan eman ondoren nora joan etzekiela: “Nora joango nauk? Emaztea bi aurrekin utzita sartu niñun; geroztik beste bi jaio dituk”. Edo kartzelako bikario hark uste zuena, San Pedroetan askatasuna izango zutela agintzeaz, zeruko ate zaina bazen kartzelakoan ere ikustekorik izango zuelakoan. Maila horretara jeisten baitzuten apostolua ere.

Kartzelatik irtetzean Orduñako geltokian artzai karlista bati entzuna ere ez zen txarra: “Zuek eta gu, beste katolilorik etzegok España’n” Pentsa, hil da gero, salda bero.

Horien ondotik bizitzaren oroitzapenezko beste hauek argitaratu zituen, *Eltzaorra* (1985) eta *Odol-Kutsua* (1986).

Gero, aurreko liburuokin ikustekorik duten eleberrigintzari eman zion, lehen Hondarribian oinarritua da, nekazari eta arrantzale giroan, izenburuz *Maitasunaren lanak* (1988) deritzana. Ondotik, gorrotoen aurka, *Maite itzazute etsaiak* (1989), bere kristautasun garbiaren lekuko, *Aztia usnari* (1990) eta *Azkeneko saskigileak* (1991). Gure jatorriaren etorkizunez berarekin zituen zalantzak eta, galderazko izenburuz, beste honako hau eman zuen, *Nora goaz?* (1994), honako bertso honekin hasten zuena:

Baina, 1994ko urtarrillaren 14an berebiziko omenez Hondarribiko Udalak seme-kutun gisa hartu zuen, ohorerik ez zitzaion faltatu, eta Juan Antonio Letamendiak urte bereko maiatzaren egin zion elkarrizketa bikain bat argitaratu zuen *Hondarribia* aldizkariaren 53. zenbakiko 25-27. orrialdeetan.

Lotsaren iges (1995) deritzan eleberrian, ordea, ezkon-gaberik haurdun gelditu zen neska gaztearen zoritxar errugarria du gai.

Hor ez ziren bukatzen bere lanak, zeren horien ondotik datoz beste batzuk ere: *Askatasun billa* (1999) eta liburu-gintzan hainbeste lagundu zion Antonio Zabalarri esker, 2000. urte hontan *Ondareztat gorrotoa* deritzan idazlana argitaratu du. Elkarrekin haserre dauden bi familiaren gorabeherak azaltzen dira oraingo eleberririk hontan. Aspaldi aitona bati entzundako kontraeraren oinaturrik.

Horrez gainera, orain *Jesusen bizitza* ari da prestatzen Antonio Zabala, Ebanjelioen arabera bertsoz eginiko lana, eta laster izango omen ditugu.

Denok dugu zer ikasirik hain bihotz oneko idazlearengandik. Emaitza oparoa benetan gure gizonak utzi diguna, bere hizkera herrikoi jatorra da eta kontraera bikainerako trebsiaren jabe zen. Bere liburuetan hainbeste lekukotasun utzi digun Ataño nekez ahaztuko zaigu euskaldunon bihotzean.

Ondo erakutsi du bake-bidez egin genezakeen. Eta ondo merezia izan du iragan urtarrillaren 3an Amuteko kaputxi-noek bere arimaren alde hain egoki eskaini zituzten hiletak. Goian bego.

